

Mestring - et element for opplevd inkludering.

Erfaringer fra barneverntjenesten knyttet til bruk av metoden Fritid med bistand.

Paper til FORSA seminaret 2005.

Kunnskap i sosialt arbeid. Utfordringer for forskning og praksis.

Høyskolen i Agder, Kristiansand, 24.-25. november 2005.



Anders Midtsundstad

Prosjektleder, Rustet for fritid, Kristiansand kommune.

anders.midtsundstad@kristiansand.kommune.no



Rune Øyen

Prosjektmedarbeider, Rustet for fritid, Barnevernstjenesten, Kristiansand kommune

rune.oyen@kristiansand.kommune.no

Innledning.

Mestring kan forstås som noe i den enkelte, det personen behersker, deltar i og selv bestemmer. Mestring blir med en slik forståelse ikke noe vi kan gjøre for andre. Spørsmålet blir snarere å finne frem til hva som skal til for at den enkelte får tro på muligheten til å mobilisere egen styrke. Det handler om den enkelte sin tro på å kunne klare å løse en oppgave, ha en viss kontroll over sin egen tilværelse og kunne justere handlingene, følelsene og forestillingene i en ønsket retning.

I dette paper tas det utgangspunkt i erfaringer fra barnevernstjenesten knyttet til bruk av metoden Fritid med bistand gjennom prosjektet Rustet for fritid. Barn og ungdom som får et slikt tilbud hvor målsetningen er å bistå den enkelte i en inkluderingsprosess frem til medlemskap i en fritidsaktivitet har behov for å mestre. I denne sammenheng handler dette om ferdigheter som kan avgrenses, slik som å lære sikkerhetsregler for å få lov til å dykke, teknikker i en kampsport, å kommunisere med andre eller å huske treningstider. Andre ferdigheter som å spille på et rekrutteringslag til et eliteserielag eller hoppe i fallskjerm er mindre tilgjengelig for de fleste eller krever en spesiell innsats. Gjennom vår praksiserfaring er det derfor naturlig å snakke om mestring på ulike plan. Et sentralt fokus i vårt arbeid er å bistå den enkelte slik at inkluderingsprosessen inn i en selvvalgt aktivitet gir opplevelse av mestring. Mestring kan i denne sammenheng beskrives som vår evne til å forholde oss til de utfordringer og påkjenninger vi møter.

Introduksjon til mestringsbegrepet hos Antonovsky.

Aaron Antonovsky har utviklet en teoretisk modell som han omtaler med begrepet salutogenese. Dette begrepet er dannet av det latinske ordet salus, som betyr helse eller sunnhet, og det greske ordet genesis, som betyr opprinnelse eller tilblivelse. Antonovsky gir på denne måten en ny vinkling for å kunne forstå begrepet mestring. Hans teoretiske modell tar utgangspunkt i et perspektiv som vektlegger faktorer som fremmer velvære og helse. I 1970 analyserte han data fra en undersøkelse, og av en årsak han aldri senere kunne huske ble en gruppe jødiske kvinner som var født i Sentral-Europa spurt om de hadde vært i konsentrasjonsleir under andre verdenskrig. Det overrasket Antonovsky at flere av disse israelske kvinnene hadde klart å bevare sin helse på tross av de ufattelige traumatiske opplevelsene de hadde gjennomlevd i konsentrasjonsleirene, deretter år i flyktningleirer før de gjenskapte et liv i Israel som har vært igjennom 3 kriger. Oppdagelsen over at noen klarer å

beholde helsen selv om de utsettes for ekstreme levekår og stress ble det store spørsmålet som fikk retning for hans videre forskning. Antonovsky begrunner med bakgrunn i sin forskning at helse ikke er et spørsmål om hva vi utsettes for, men vår evne til å takle det som skjer i livet. Han ser helse i et kontinuum, der ytterpunktene er syk og frisk. Sentralt i hans arbeid står betydningen av å fokusere mer på hva som forårsaker helse enn hva som forårsaker sykdom. Antonovsky`s svar på det salutogene spørsmålet var begrepet ”opplevelse av sammenheng”. I hans opprinnelige definisjon ble begrepet definert slik, sitat:

”(...) en global innstilling til tingene, der uttrykker den udstrækning, i hvilken man har en gjennomgående, blivende, men dynamisk tillid til, at ens indre og ydre miljø er forudsigelige, og at der er en stor sandsynlighed for, at alting vil gå så godt, som man med rimelighed kan forvente” (Antonovsky 2004:13).

For å kunne oppleve en slik sammenheng trekker han frem at begrepet ”opplevelse av sammenheng” må sees i forhold til følgende tre komponenter:

1. **Begripelighet.**
At det som inntreffer er forståelig og oppleves som ordnet, strukturert og tydelig.
2. **Håndterbarhet.**
At man har en opplevelse av å ha tilstrekkelig ressurser for å kunne møte ulike situasjoner i livet.
3. **Meningsfullhet.**
At man har en opplevelse av delaktighet i det som skjer.

Mellom komponentene som representerer aspekter til begrepet ”opplevelse av sammenheng” finnes det en intern rangering der meningsfullhet er den mest sentrale og en forutsetning for forståelse og håndterbarhet.

Presentasjon av metoden Fritid med bistand (FmB).

Fritid med bistand ble utviklet med bakgrunn i ønsket om å utvikle en systematisk metode som kunne gi de funksjonshemmede som ønsker det, en mulighet til å bli inkludert i ordinære fritidsaktiviteter med bakgrunn i ønsker, behov og forutsetninger (Midsundstad 2005). Idag benyttes metoden i Kristiansand kommune som et alternativ til bruk av tradisjonelle støttekontakter.

Vi har tro på at idealer om inkludering på fritidsarenaen kan realiseres gjennom fornyelse av dagens virkemidler og utvikling av nye. Metoden ble på slutten av 1990 årene utarbeidet med inspirasjon fra normaliseringsteorier og vi tok utgangspunkt i Wolfenberger sin rolleteori. Underveis i et utviklingsarbeid over 5 år gjennomført i Kristiansand kommune har brukermedvirkning fått en stadig større oppmerksomhet. Vi har tatt avstand fra Wolfenberger`s kritiske holdning til at den enkelte alltid skal ha det avgjørende ord når det gjelder å bestemme hvilke løsninger som er best for seg selv (Wolfenberger 1999). Vi har kommet til den erkjennelse at vi ikke kan lykkes med å nå målsetningene uten at aktørene i inkluderingsprosessen har tillit til hverandre. Et tillitsforhold som bare kan utvikle seg gjennom en interaksjon (Luhmann 1999, Løgstrup 2000). Gjennom prosjektet Rustet for fritid har vår metode funnet ny inspirasjon i empowerment som en teoretisk tilnærming i sosialt arbeid.. Empowerment er en prosess hvor makt blir utviklet med det formål å gi

individer eller grupper av mennesker økte ressurser, styrke deres selvbilde og bygge opp evnen til å kunne handle på egne vegne i sin hverdag. Bruk av denne tilnærmingen forutsetter stor grad av brukerinnflytelse. Solomon er en bidragsyter i litteraturen om empowerment som ligger Fritid med bistand teoretisk nær. Hun ser empowerment som en prosess der en person som har et bistandsbehov, kan bli hjulpet til å utvikle og øke evnen til mellommenneskelig innflytelse og få en verdsatt sosial rolle. Som i Solomons fremstilling av empowerment sees sosialarbeideren eller kulturarbeideren som en partner. Vi praktiserer det slik i vårt arbeid, som en partner som ser tjenestemottaker som subjektet i endringsprosessen (Soldal 2003, Midtsundstad 2005).

Vi erfarer og har blitt bevisste på at vi ikke kan inkludere noen, men at vår rolle gjennom tilrettelegging og veiledning handler om å muliggjøre at den enkelte selv kan inkludere seg. Denne erkjennelsen er også i tråd med den sosialpolitiske målsetningen ”full likestilling og deltakelse” på fritidsarenaen. I arbeidet hvor vi søker å gi enkeltpersoner støtte i deres inkluderingsprosess holder vi fast ved Wolfenbergers påstand om at lavt verdsatte trenger verdsatte mennesker til å bistå seg som støttespillere. Vår hovedmålsetning er å medvirke til at den enkelte skal få en verdsatt sosial rolle som medlem i en ønsket organisasjon.

Fritid med bistand har i Kristiansand kommune blitt et ordinært tjenestetilbud som tilbys som et alternativ til bruk av tradisjonelle støttekontakter. Metodens arbeidsprosess har endret seg lite siden den første gang ble beskrevet i 1998 på bakgrunn av de første erfaringene gjennom bruk av metoden (Midtsundstad 2005). Fritid med bistand er en problemløsningsmodell som inneholder 6 faser:

1. Uforpliktende informasjonsmøte med den enkelte bruker hvor prosjektet informerer om hva det kan tilby.
2. Kartlegging av interesser, drømmer, ønsker og erfaringer gjennom samtaler/observasjoner med den enkelte og samtaler med familienettverket.
3. Kartlegge aktuelle fritidsaktiviteters innhold.
4. Gjøre et valg av fritidsaktivitet.
5. Samtaler med ansvarlige i organisasjonen for å diskutere muligheter for en sosial inkludering.
6. Lage en plan for inkluderingen hvor forventninger avklares. En person i organisasjonen får oppgaven som tilrettelegger og gis en godtgjørelse for denne arbeidsinnsatsen.

Når deltaker har startet opp i aktiviteten evalueres tiltaket jevnlig.

Mestring - et element som gir innsikt i inkluderingsprosessen på fritidsarenaen.

I møte med fritidsaktiviteter vil vi ofte stille spørsmål ved om vi vil passe inn i aktiviteter som vi vurderer å søke medlemskap i. Her vil det bli redegjort for mestring på ulike plan som synes å ha en sentral betydning for om vi opplever glede ved å delta og mestring i aktiviteten som ordinære medlemmer i fellesskapet. For mange vil dette handle om å kunne fysisk utføre det samme som andre. I mange fritidsaktiviteter fokuseres det på ferdigheter som kan sees på som spesielle for den enkelte aktivitet. Eksempler på dette kan illustreres gjennom at det i

speideren fokuseres på bl.a. å kunne knyte knuter, mens det for en som vil begynne i et band vil være et behov for å kunne synge eller spille et instrument. I idretten trail handler det i stor grad om kunsten å holde ballanse på en motorsykkel i ujevnt terreng, mens det i bueskytterklubben er viktig å kunne fokusere mot en blink med stødig hånd. Videre så vil disse aktivitetene på ulike måter sette krav til sosiale ferdigheter. Mestring vil på ulike planer for alle ha en betydning for utfallet av inkluderingsprosessen. Vi vil vurdere hverandre med bakgrunn i hvordan vi selv og andre oppfatter vår deltakelse på slike arenaer.

I metoden Fritid med bistand er den tradisjonelle støttekontakten med bl.a. erkjennelse i denne kunnskapen byttet ut med en tilrettelegger som kjennetegnes ved å ha kunnskap i den valgte fritidsaktivitet. Denne tilretteleggeren må ha en naturlig plass som medlem i det etablerte miljøet som personen som får et vedtak ønsker å bli inkludert inn i. Soldal beskriver at forventningen til en støttekontakt kan deles i hovedkategoriene: betalt venn, aktivitør og modell (Soldal 2003). I inkluderingsprosessen legger vi vekt på å engasjere tilretteleggere som kan fungere som modeller. De er del av nettverk som er i tråd med deltakerens behov, drømmer og ønsker som kommer frem gjennom kartleggingen (Midsundstad 2005).

Begrepet salutogenese gir grunnlag til å tenke nytt. De tre komponenter knyttet til begrepet ”opplevelse av sammenheng” gir en rettesnor for å sikre nødvendige hjelpe- og støttetiltak for den enkelte i en inkluderingsprosess i tråd med intensjonene i metoden Fritid med bistand. Antonovsky har gjennom sine perspektiver som kan knyttes til mestring gitt oss økt innsikt i forhold som kan ha relevans når en er opptatt av det enkelte menneskes sine opplevelser.

Sosialt arbeid handler om å yte tjenester, men bak enhver tjeneste bør det også ligge en overordnet ambisjon om å sikre den enkelte personstatus i et samfunn som nesten synes å være uten grenser når det gjelder å kunne neglisjere menneskelige kvaliteter som verdighet, deltakelse, anerkjennelse og respekt (Moe 1998). Begrepet inkludering slik det benyttes innenfor forskning knyttet til funksjonshemmede og andre med bistandsbehov rommer tanken om at en kan være en del av fellesskapet til tross for ulikheter og gjennom vår egen praksiserfaring knyttet til bruk av metoden Fritid med bistand har vi erfart at ønsket om å bistå andre mennesker i en inkluderingsprosess best kan gis gode vilkår gjennom å styrke den enkelte sin verdighet, integritet og særegenhet. Disse målsetningene kan i tråd med Antonovsky beskrives som å medvirke til at den enkelte bedre skal forstå sin situasjon, styrke sin tro på å finne løsninger og finne mening i å forsøke dette. Vi kan aldri sikre at den enkelte vil oppleve å bli sosialt inkludert, men en kan ha en bevissthet rundt fenomener som kan tenkes å ha betydningen for at inkluderingsprosessen kan føre frem til en slik erkjennelse for den enkelte.

Antonovsky mener at det å ha en ”opplevelse av sammenheng” frigjør ressurser. Det skaper personlig vekst, gir økt kontroll over eget liv og åpner opp for å få øye på nye og ubrukte muligheter og mestringspotensialer. Shannon viser i denne sammenheng til mange likhetstrekk med prinsippene i empowerment (1991). For mange barn, ungdom og voksne som får innvilget et vedtak om støttekontakt viser erfaringene med bruk av metoden Fritid med bistand at flere av hovedutfordringen i dette arbeidet kan knyttes til Antonovsky's fokusering rundt ”opplevelse av sammenheng”. Dette kan beskrives som utfordringer knyttet til økte forutsetninger til å forstå nye situasjoner, og i særdeleshet de sosiale hvor en må kunne forholde seg til ny informasjon. I den nye situasjonen vil den enkelte som ønsker å bli en del av et nytt nettverk motta mange signaler som kan skape kaos. Undersøkelser viser at den oppfatning vi har av oss i tråd med Luhmann sin redegjørelse av begrepet selvframstilling virker bestemmende for hvordan vi oppfører oss, på adferden og for det psykiske velvære

(Luhmann 1999, Sponheim 2003). Men det kan også føre til en mestringsforståelse som vises gjennom følelse av ikke å passe inn, ikke være som andre og et ønske om å være en annen enn den en er. Antonovsky sin mestringsorienterte tenkning gir et godt grunnlag for å møte utfordringen knyttet til å bli inkludert i en valgt fritidsorganisasjon hvor målsetningen er at den enkelte skal få en verdsatt sosial rolle som medlem. I denne sammenheng er det viktig at den enkelte som får et slikt alternativt støttekontaktvedtak forstår utfordringen de står overfor og får tro på at nødvendige ressurser er tilgjengelige. Vi erfarer gjennom praksis at inkluderingsprosessen må gå i flere etapper (Midsundstad 2004).

Antonovsky sin teoretiske modell må sees i forhold til tre komponenter. Vår praksiserfaring knyttet til inkluderingsprosesser slik vi møter dem i det praktiske arbeidet viser at disse kan gi oss viktig kunnskap som synliggjør hvordan vi som saksbehandlere kan medvirke til mestring. Vi erfarer at dette best kan sikres gjennom en refleksjon-i-handling. Ingen inkluderingsprosess er lik, og derfor er det ikke mulig brukes en standardteori. Kunnskapen må derfor best brukes slik Schön beskriver det som en del av den profesjonelle sitt repertoar (Schön 2001).

Begripelighet.

Begripelighet er den kognitive komponenten. For de som ønsker seg et vedtak hvor metoden Fritid med bistand skal benyttes som et alternativ til bruk av tradisjonelle støttekontakter er det viktig å få en forutsigbarhet til arbeidsprosessen hvor målene klargjøres. Videre er rolleklargjøringen viktig. Den enkelte trenger tidlig å få innsikt i hva som forventes av han eller henne, og hvordan ansvaret ellers vil bli ivaretatt. God informasjon reduserer risiko for at den enkelte opplever uklarheter og misforståelser. Gjennom forståelse utvikler den enkelte sin kompetanse som i denne sammenheng handler om kunnskaper og ferdigheter som trengs for å nå sin målsetning knyttet til deltakelse i en fritidsaktivitet. Underveis i prosessen vil den enkelte deltaker få flere personer å forholde seg til. Saksbehandleren i kommunen spiller en sentral rolle i de første fasene i inkluderingsprosessen, mens tilretteleggeren som rekrutteres fra den valgte aktivitet overtar denne sentrale funksjonen når deltakeren begynner i aktiviteten. Det er viktig at en fortløpende diskuterer erfaringene slik at en underveis sikrer en felles forståelse for det en sammen søker å oppnå. Dette danner grunnlag for hvordan en best kan nå målene. En god relasjon og en åpen dialog er sentrale aspekter som må ivaretas. Det er viktig at de strukturelle rammene gjøres kjent. Hva den enkelte kan forvente seg av konkret bistand fra saksbehandler og senere av tilretteleggeren som skal være bindeleddet inn i den valgte aktiviteten er eksempler på dette. I denne sammenheng handler det for mange å få trygghet om at det gis tilstrekkelig tid og ressurser underveis i inkluderingsprosessen. Det må også synliggjøres tydelig hvordan en ser for seg at bistanden til den enkelte kan gis. I arbeid overfor spesielt barn er det viktig å trekke inn foreldre eller andre sentrale støttespillere som kan være med å sikre dette som et ideal.

Håndterbarhet.

Håndterbarhet kan beskrives som den komponenten som beskriver den subjektive opplevelsen av å ha tilstrekkelige ressurser for å kunne møte utfordringene i inkluderingsprosessen. Et fokus på deltakerens ressurser og muligheter må hele tiden stå i sentrum for prosessen, og arbeidet må bygge på en tro på at dette styrker selvfølelsen og motivasjonen til den enkelte deltaker. Håndterbarhet utvikles også gjennom opplevelse av å kunne bestemme tempo på inkluderingsprosessen og at deltakeren tas med i en refleksjon som kan føre frem til nye tanker og ideer som kan ha betydning for de valg som må tas underveis. Hele tiden er det målsetningene som deltakeren har beskrevet som en søker å oppnå. Det er videre viktig under hele prosessen at en kan gi hverandre effektiv feedback. Dette kan sikres gjennom at en har

faste oppfølgningssamtaler som kan foregå i fysiske møter eller ved bruk av telefon. Dette kan sikre løsninger på eventuelle problemer og konflikter, men like viktig er det i disse samtaler å snakke om det som går bra, hva som gjør at det er interessant å delta i aktiviteten og hva som fungerer godt i ens liv. Et slikt fokus handler ikke minst om å gi ros og berømmelse når noen har gjort noe som er bra. Det er i alt dette arbeidet et mål å sikre deltakeren en kontroll over prosessen.

Vi kan nevne Tom på 14 år som svært gjerne ville begynne å dykke. Mor fortalte at han stort sett bodde i vann hele sommeren og støttet Tom i sitt ønske om å dykke. Mor og far var skilt og forholdet mellom dem var anstrengt. Tom hadde få venner, familien er svært fattige og barneverntjenesten skulle gjerne sett at foreldrene kunne fulgt opp barna bedre. Kartleggingen var gjennomført og saksbehandler hadde fått en oppgave av å finne informasjon til neste møte. Tom var gammel nok til å kunne begynne å dykke, men så lenge han er under 15 år må han dykke sammen med foreldre/foresatt og han kan ikke gå dypere enn 12 meter. I dykkermiljøet ble det fortalt at det er ikke så lett å få andre voksne til å dykke med andres barn, fordi for en voksen som kan dykke til 18 – 25 meter, er det kjedelig å bare dykke til 12 meter. Blant de voksne medlemmene ble dette betraktet som å få et dykk ødelagt på den måten. Det ville derimot bli lettere når han blir 16 år for da kan Tom dykke til 18 meter om han dykker sammen med en som er over 18 år. En annen utfordring var det økonomiske aspektet. Kurset, legeerklæring og læremateriell koster alene flere tusen kroner. Videre trengte Tom å et dykkerutstyr til over kr 10.000,-.

Saksbehandler hadde mye informasjon til neste møte hjemme på gutterommet til Tom. Tom sitt ansikt ble trist når han fikk høre hva som krevdes og han uttalte, sitat: ”Da går jo ikke det”. Dette ble mye for Tom å skulle forholde seg til – bare problemer. På spørsmål om det er dykking Tom fortsatt hadde lyst til, kunne saksbehandler gi en informasjon som kunne gi Tom et håp, men også en utfordring, sitat: ”Det eneste du skal gjøre er å ta dykkerkurset og bestå eksamen, så skal jeg ordne resten. Klarer du det Tom?” Saksbehandler fant så frem teoriboken som allerede var kjøpt inn og presenterte hva han måtte begynne å lese på. Tom fikk beskjed om når og hvor kurset skulle være. Tom smilte og sa, sitat: ”Jeg skal begynne å lese i kveld”.

Saksbehandlers tok ansvar for å finne økonomiske midler og menneskelige ressurser. Etter flere samtaler med en dykkerklubb hadde han funnet frem til en mann i 40 årene som påtok seg oppgaven som tilrettelegger for Tom til han blir 16. I de fleste inkluderingsprosesser gis en godtgjørelse direkte til klubben, men overfor Tom var det behov for mer omfattende oppfølging. Tom fikk en dykkekontakt som skulle lønnes som støttekontakt. Han skal dykke med Tom og sørge for at han blir tatt med i det som skjer i klubben. En viktig målsetning er å legge forholdene til rette for at Tom skal bli kjent med andre ungdommer med dykking som hobby.

Tom`s oppgave er å klare sertifikatet og møte opp på de aktiviteter som dykkerkontakten inviterer han til. Videre ble det avtalt med mor at hun skal kjøre Tom til kurskvelder og ellers forsøke å være med. Tom har en funksjonshemming som innebærer at han har en utfordring med å gå. For Tom var det derfor helt nødvendig å få en god transportordning. Underveis i denne prosessen begynte også far å vise sin interesse for Tom sin aktivitet, han stilte opp og var med når Tom skulle ha sitt første dykk. I møte med foreldrene kom saksbehandler med et forslag hvor han kunne skaffe et dykkerutstyr som Tom kunne låne, om foreldrene kunne kjøpe inn en dykkerdrakt. På denne måten fikk vi finansert utstyret slik at han kunne få drive med sitt store ønske – dykking.

Meningsfullhet.

Meningsfullhet er den emosjonelle og motivasjonsskapende komponenten. Et viktig mål er en mental forestilling om hva vi konkret vil oppnå innen en avgrenset tidsramme. Det er ellers viktig at deltakerne gis informasjon om alt som gjøres av andre. Deltakeren må gis mulighet til å få delta i prosessen slik at de og eventuelt pårørende blir orientert om hva som gjøres, hva som blir sagt osv. Dette er en forutsetning for å gi en reell mulighet til å påvirke arbeidsprosessen

Magnussen hevder at den mest eksklusive mestring finner man der mestring måles gjennom konkurranser som i idrett (Magnussen 2003:341). Han hevder med rette at mestringsbegrepet her kan være noe helt annet enn det vi tradisjonelt tenker på som mestring innenfor utforming av offentlige tjenester for funksjonshemmede og andre som har behov for bistand for å bli inkludert på fritidsarenaen. Mange fritidsorganisasjoner har derimot lange tradisjoner på nettopp å utvikle mestring på flere nivåer. I et slikt perspektiv blir det et paradoks om funksjonshemmede bare får tilbud om segregerte tjenestetilbud. De mister på denne måten muligheter for å få opplæring og utviklingsmuligheter der miljøet og den beste kompetansen for det de interesserer seg for finnes. Gjennom vår praksiserfaring erfarer vi i tråd med Antonovsky sin redegjørelse at mestring kan frigjør ressurser. Utfordringen bør fokuseres rundt hva som skal til for å gi den enkelte "like muligheter" for å kunne mestre som synes å være et sentralt element for at en kan trives og lykkes som et medlem på den ordinære arena. Om vi ønsker å legge til rette for inkluderingsprosesser på fritidsarenaen vil en ofte stå i fare for at den enkelte vil oppleve seg eller bli vurdert som taper av andre. Et sentralt spørsmål i denne sammenheng er om vi av slike grunner kan unngå å legge forholdene til rette for de som ønsker å delta på ordinære kultur- og fritidsarenaer. Vi må kanskje snarere spørre oss selv om vi ikke har en moralsk plikt til å bistå den enkelte slik at han eller hun gis best mulig odds for å lykkes. Dette er også situasjonen i forhold til deltakelse i fritidsorganisasjoner for alle. Det er i utgangspunktet fritt frem for alle å bli mestere for eksempel i en idrettsgren, men for de fleste vil ikke dette være et reelt mål for mestring. Opplevelsen av å være sosialt inkludert knyttes til egenopplevelse og ikke matematiske eller logiske formler. Det er derimot viktig at slike tilbud presenteres som frivillig. Det er deltakeren som må ta risikoen og derfor må det alltid respekteres om han eller hun ikke ønsker dette, eller ønsker å avbryte inkluderingsprosessen underveis.

Fritidsorganisasjoner bygger i stor grad sin virksomhet på det som kan betegnes som en taus kunnskap. Den som ønsker å mestre svømmeteknikker, bowling eller å synge i kor vil i liten grad oppleve at dette alene kan læres gjennom for eksempel en faktabok. Det må læres gjennom øvelse og trening over tid som bare kan virkeliggjøres gjennom deltakelse. Beskrivelser kan gi gode råd og tips, men vil sjelden alene være tilstrekkelig til å oppleve mestring. Slik kunnskap inngår ofte i komplekse system av handlinger med ulike mål, årsaker, oppgaver og funksjoner. I møte med nye potensielle deltakere viser det seg av og til at personen selv ikke er klar for å starte direkte i en fritidsaktivitet. Muhammed er et eksempel på dette. Han hadde en drøm om å bli god breakdanser og hans ønske var en opplæringsvideo. Han fikk aksept på dette, og spørsmål om han også kunne tenke seg en egen privat trener. Inkluderingsprosessen må starte der den enkelte er i sitt liv. For Muhammed ble inkluderingsprosessen mot deltakelse i en fritidsklubben lang. Etter nesten 2 år hadde han realisert dette og drømmen om å delta i en egen dansegruppe.

Gjennom vår praksiserfaring knyttet til bruk av metoden Fritid med bistand har vi et bestemt inntrykk av at organisasjoner som har en bevisst holdning til at nye medlemmer trenger opplæring har best forutsetninger for å kunne legge til rette et godt tilbud for barn, ungdom og voksne når ønsket er å delta på en ordinær fritidsarena.

”Fokus på muligheter.”

For å sette fokus på vår praksis vil vi la en saksbehandler fortelle om sine erfaringer.

Som prosjektmedarbeider og ansatt i barneverntjenesten så jeg tidlig at metoden Fritid med Bistand forutsatte at jeg endret min måte å nærme meg ungdom på. Gjennom min praksis som barnvernskurator har Askeland's problemløsningsmodell vært sentral (Askeland 1994). Når jeg nå skulle arbeide og delta i et arbeid med å videreutvikle en ny arbeidsmetode måtte fokuset i møte med den enkelte ungdom flyttes fra en problemdefinering til en mulighetsdefinering. Når jeg nå treffer ungdom og forteller hva jeg jobber med og hva jeg kan tilby, er jeg bare opptatt av hva ungdommen har lyst til å holde på med av fritidsaktivitet eller hva han/hun drømmer om å kunne holde på med. Denne fokusforskjellen ble i begynnelsen vanskelig, fordi jeg skulle arbeide både tradisjonelt barnevern og etter metoden Fritid med bistand parallelt. Jeg var svært glad da jeg underveis fikk anledning til bare å kun arbeide med Fritid med bistand, hvilket jeg fortsatt gjør.

Antovnosky's modell har synliggjort for meg en ny måte å arbeide på når jeg skal bistå barn og ungdom i deres inkluderingsprosess. Antovnosky vektlegger et fokus på helse fremfor sykdom, mens det for meg blir et tilsvarende fokus knyttet til å tenke muligheter fremfor begrensninger. I min praksishverdag blir komponentene Antovnosky vektlegger, begripelighet, håndterbarhet og meningsfullhet, en rettesnor i det arbeid jeg skal utføre.

Når jeg treffer den enkelte har jeg på bakgrunn av dette fokus på muligheter og drømmer. Det betyr ikke at jeg overser den enkeltes problem. Min erfaring er at det underveis i prosessen med å finne aktivitet, ofte blir naturlig å snakke om problemer på skole, i forhold til rus, kriminalitet o. l.

Antovnosky's vektlegger betydningen av opplevelse av sammenheng gjennom de tre komponentene som står sentralt i hans modell. I min praksis erfarer jeg at disse tre komponenter begripelighet, håndterbarhet og meningsfullhet er vanskelige å skulle eksemplifisere hver for seg da de griper slik inn i hverandre. For å synliggjøre dette ønsker jeg å la dere bli kjent med Anne på 15 år.

Anne er en flott jente som har ADHD og Tourette syndrom som trengte hjelp til å finne en aktivitet. Utfordringen var å finne frem til noe som hun kanskje kunne klare å holde på lenger enn noen få måneder. Anne hadde tidligere begynt og sluttet flere ganger i ulike aktiviteter. Når jeg tar kontakt sier hun ja til å treffe meg, men møter ikke opp. Det skjer to ganger. Jeg tar kontakt med hennes kurator og får vite at hun er engstelig fremmede menn. Ved fjerde forsøk avtales møte slik at rammene gjør det trygt å møte meg. Vi treffes hjemme der hun bor og mor er med. Etter å ha presentert hva jeg arbeider med får hun tilbudet om hun ønsker dette tiltaket som er helt frivillig. Anne ønsker det. Kartlegging av hennes interesser og ønsker kan begynne. Hun forteller at hun en dag i uka har et eget opplegg på skolen hvor hun ikke er på skolen, men gjør andre ting. Hun forteller også at hun har forsøkt ulike aktiviteter som blant annet håndball, ulike former for dans og klatring. Gjennom samtalen kommer det klart frem at hun er veldig opptatt av dyr og særlig hunder. Anne forteller at hun har en drøm

om å bli hundeterapeut. Hun nevnte også noen andre aktiviteter som hun kanskje kunne hatt lyst til, men det var dette med hunder som var drømmen.

Etter samtalen står hund øverst med store bokstaver i mine notater. Etter litt søking på internett og noen telefoner finner jeg frem til en kennel som synes det hadde vært spennende og interessant å ta imot en hundeinteressert jente som kunne ha lyst til å være hos dem en dag i uken. Jeg avtaler et møte med familien. På møte forteller jeg litt om Anne. Når jeg forteller om hennes ønske og drøm om å bli hundeterapeut smiler innehaveren av kennelen. Hun forteller at hun blant annet er utdannet hundeterapeut. Vi avtaler et nytt besøk på kennelen og da blir Anne med, hun var da blitt så trygg på meg at det var OK at vi to tok turen alene. Anne møtes på en god måte og jeg ble veldig fort en statist. Anne hadde tydeligvis lest mye og kunne mye om hundehold, raser m.m. Jeg ble stort sett sittende og lytte.

På hjemveien spør jeg om hun kunne ha lyst til å være der en gang i uka. Anne nikker og forteller at det vil hun svært gjerne. En utfordring var at kennelen ligger et godt stykke fra der Anne bor og det går få busser – hvordan ordner vi det? Anne hadde gitt meg sitt samtykke til å ta kontakt med hennes skole. Sosillærer syntes dette var positivt og de hadde ingen innvendinger mot at hun var en dag i uka var på denne kennelen. Vi fikk til en avtale med kennelen at de kunne henter henne på avtalt sted. Allerede uka etterpå er Anne i gang. Hun er fortsatt på kennelen og stortrives. Hun har vært der nå i snart et år.

Historien til Anne synliggjør betydningen av ”opplevelse av sammenheng” i inkluderingsprosessen, og viser hvordan komponentene begripelighet, håndterbarhet og meningsfullhet, har glidende overganger.

Avslutning.

I paper har vi tatt utgangspunkt i mestringsbegrepet slik Antonovsky redegjør for dette i sin søken for å finne frem til en modell hvor fokus er knyttet til vår evne til å takle det som skjer gjennom begrepene begripelighet, håndterbarhet og meningsfullhet som står sentralt som komponenter i hans begrep ”opplevelse av sammenheng”. I siste del av vår paperpresentasjon har vi gjort et forsøk på å reflektert over hvordan Antonovsky`s modell kan gi forståelse for sosialt arbeid gjennom å trekke frem praksiserfaringer knyttet til bruk av metoden Fritid med bistand med fokus på inkluderingsprosesser knyttet til fritidsarenaen.

Mer informasjon om metoden Fritid med bistand finnes på nettstedet:

www.fritidmedbistand.no.

Litteratur.

Antonovsky, Aaron (2004): Helbredets mysterium. At tale stress og forblive rask. Hans Reitzels Forlag.

Askeland, Gurid Aga (1994). Studium og klientarbeid. Same arbeidsprosess? Samlaget

Luhmann, Niklas (1999): Tillid – en mekanisme til reduktion af social kompleksitet. Han Reitzels Forlag.

Løgstrup, Knud Eilert (2000): Den etiske fordring. Cappelen.

Magnussen, Finn (2003): Adferdsforstyrrelser og mestring – hvem skal mestre hva? Gjærum, Grøholt og Sommerschild (red): Mestring som mulighet i møte med barn, ungdom og foreldre. Universitetsforlaget.

Midtsundstad, Anders (2004): Tillit – en forutsetning i inkluderingsarbeid overfor funksjonshemmede på ordinære fritidsarenaer. Paper presentert på 1. nasjonale konferanse

om forskning om funksjonshemmede. Lillehammer.

Midtsundstad, Anders (2005): Tillit, mestring og selvoppfatning. En oppgave med fokus på inkluderingsprosesser slik de møtes i arbeidet med metoden Fritid med bistand. Mastergradsoppgave i sosialt arbeid. NTNU.

Moe, Sverre (1998): Eksklusjonens problem i det moderne. Nordisk sosialt arbeid nr. 4.

Schön, Donald A.(2001): Den reflekterende praktiker. Hvordan profesjonelle tenker når de arbejder. Klim.

Shannon W. C.(1991): Empowerment. The catchword of the 90`s Quality Progress.

Soldal, Kristin Andresen (2003): Støttekontakter. Soveputer eller ressurser i velferdstaten ? Fagbokforlaget.

Soldal, Kristin Andresen (2005): Gode hjelpere. Embla nr. 6.

Sommerchild, Hilchen (2003): Mestring som styrende begrep. Gjørum, Groholt og Sommerchild (red.): Mestring som mulighet i møte med barn, ungdom og foreldre. Universitetsforlaget.

Sponheim, Eili (2003): Autisme: ny viten – nye mestringsstrategier. Gjørum, Groholt og Sommerchild (red.): Mestring som mulighet i møte med barn, ungdom og foreldre. Universitetsforlaget.

Wolfenberger, W. (1999): Concluding reflections and a look ahead into the future for Normalization and Social Role Valorization. Flynn R. J. and Lemay R. A.(red): A Quarter-Century of Normalization and Social Role Valorization: Evolution and Impact. University of Ottawa Press. Ottawa.